

ORTOGRAFIA

CONTINGUTS

- ✓ **Vocalisme**
- ✓ **Accentuació i dièresi**
- ✓ **Apòstrof i guionet**
- ✓ **Consonants oclusives**
- ✓ **Consonants nasals**
- ✓ **Consonants fricatives i africades palatals**
- ✓ **Consonants fricatives alveolars**
- ✓ **Ela geminada**
- ✓ **Grafies *b* i *v***
- ✓ **Grafia *h***
- ✓ **Consonant alveolar vibrant**
- ✓ **Grafia *w***

VOCALISME

Ortografia de les vocals a/e i o/u en posició àtona en casos especials

Hi ha una sèrie de mots que presenten dificultats pel que fa a l'escriptura de les vocals *a* i *e* en posició àtona:

- Mots homòfons (es pronuncien igual en català oriental) que només es diferencien per l'escriptura de la vocal neutra: *padró/pedró, jutja/jutge, lliurement/lliurament, bladar/bledar...*
- Mots que són objecte d'interferència d'altres llengües, principalment el castellà: *meravella, ambaixador, efeminat, sergent, arravatar, assemblea, ametista, estella, gelea, latrina...*
- El verb *peixer*, que presenta les mateixes irregularitats ortogràfiques que *jeure, treure* i *néixer*: les formes amb l'arrel tònica s'escriuen d'acord amb la pronúncia (*peixes, pesqui, peix, pesc...*), i les formes amb l'arrel àtona, amb *a* (*paixia, paixerem, pasqueren, pasquessis...*).

En el cas de la *o* i la *u* també hi ha paraules que sovint s'escriuen incorrectament:

- Mots que són objecte d'interferència d'altres llengües, sobretot el castellà: *avorrir, tramuntana, Hongria, bufetada, escrúpul, sufocar, aixovar, colobra, bordell* o *Torí*, entre d'altres.
- Mots cultes derivats directament d'un ètim llatí (BUCCA > bucal); s'anomenen *pseudoderivats*, s'escriuen amb *u* i contrasten amb paraules derivades a partir d'un mot primitiu català que s'escriu amb *o*: *boca/boqueta/bucal, corb/corbat/curvatura, moc/mocós/mucositat, om/omeda/ulmàcies...*

Espectura de la vocal neutra àtona en paraules compostes

Les paraules compostes formades a partir de dos elements lèxics propis del català mantenen la *e* inicial del segon element (*barbaespès, benestar, guardaespalles...*).

Aquesta regularitat es manté també en el cas de mots composts formats amb un prefix d'origen culte (*auto-, anti-, co-, contra-, inter-, mono-, neo-, para-, proto-, semi-, sota-, sub-, etc.*) en què el segon element comença per *es-*:

autoescola, antiespasmòdic, coexistent, contraespionatge, infraestructura, interestel·lar, monoesquí, neoescolàstic, paraestatal, protoestel, semiesfèric, sotaescrit, superestructura, subespai, telespectador...

El criteri esmentat s'aplica malgrat que en la pronúncia es produeixi una elisió interna de vocals en contacte a l'interior de paraula (p. ex., *barbaespès, guardaespáis, fonoespilístic, telespectadora...*, pronunciats «*barbepès*», «*guardespáis*», «*fonostilístic*» i «*telespectadora*»).

Mots composts cultes

En el cas dels composts cultes formats a partir d'elements provinents del llatí o el grec (i també d'alguna altra llengua), cal distingir dos casos:

a) S'escriu *e* inicial en el segon element quan aquest coincideix amb un mot català existent: *nimboestrat, arterioesclerosi, bioespeleologia, cardioespasme, electroestàtic, exoesquelet, monoestable, talcoesquist...* s'escriuen amb *e* perquè existeixen els mots *estrat, esclerosi, espeleologia, espasme, estàtic, esquelet, estable, esquist...*

b) S'escriu sense *e* inicial (i, per tant, en aquests mots el segon element comença per *essa+consonant*):

— Quan el segon element no és identificable com un mot independent existent en català: *amfísbena, batiscaf, circumspecte, diàstole, hemístiqui, hemisferi, isòsceles, microscopi, telescopi, lugoslàvia...* s'escriuen sense *e* perquè no hi ha en català mots com **esbena, *escaf, *especte, *estole, *estiqui, *esferi, *esceles, *escopi* o **Eslàvia*.

- Quan el primer element presenta un accent, com en els casos de *aeròstat* (**aeroestat*), *antístrofa* (**antiestrofa*), *megàspora* (**megaespora*) o *hipòstil* (**hipoestil*).
- Quan el significat del segon element no coincideix plenament amb el significat que té com a mot independent: així, en mots com ara *atmosfera*, *biosfera*, *adstrat*, *substrat* o *gimnosperma*, cal notar la diferència del segon element amb els mots *esfera*, *estrat* o *esperma*.

També cal parar esment a una sèrie de composts amb fixació ortogràfica tradicional en què el segon element no comença amb *e* a pesar de tenir relació amb una paraula catalana d'ús relativament habitual: *adscriure*, *inscriure*, *prescriure*, *subscriure* (a pesar de *escriure*); *infraçrit*, *manuscrit*, *mecanoscrit* (a pesar de *escrit* i *sotaescrit*); *restablir* (a pesar de *establir*), i *Txecoslovàquia* i *txecoslovac* (a pesar de *Eslovàquia* i *eslovac*).

ACCENTUACIÓ I DIÈRESI

L'accentuació dels estrangerismes no adaptats

Els mots manllevats a una llengua estrangera que s'incorporen al català normatiu (*estrangerismes*) poden adaptar-se a les regularitats de l'ortografia del català (*eslàlom*, *màrqueting*...) o integrar-s'hi amb la forma originària (*jeep*, *suite*...).

Els estrangerismes que s'adapten ortogràficament conserven la síl·laba tònica de la llengua originària i s'accentuen d'acord amb les normes generals del català. Per això, la forma *elit* és aguda; plana, la forma *míssil*, i esdrúixola, la forma *màrqueting*. En conseqüència, duen accent mots com *càsting*, *currículum*, *discjòquei*, *dúmping*, *dièsel*, *pòdiu*, *quòrum*, *ràtio*, *xàrter*, *sènior*..., i no en duen *esnob*, *troica*, *xarleston*, *xandall*... Convé tenir en compte que, en algun cas, la pronúncia més estesa no s'adiu amb la pronúncia correcta: en són exemples *hoquei* i *xandall*, que són agudes (i no planes).

Els estrangerismes no adaptats, en canvi, no duen accent gràfic: *adagio*, *apartheid*, *carpaccio*, *fondue*, *foie-gras*, *kiwi*...

La millor manera de conèixer l'ortografia correcta d'un estrangerisme és consultar el diccionari normatiu (<http://dlc.iec.cat>).

L'accentuació dels llatinismes

En general, les locucions llatines s'escriuen en la forma original i, per tant, sense accent: *ad hominem, curriculum vitae, ex cathedra, in memoriam, per capita, statu quo, sui generis...* Una excepció és el cas de *delirium trèmens*.

Per contra, quan es tracta d'un mot solt, sovint s'adapta gràficament i s'hi apliquen les normes d'accentuació: *aquàrium, currículum, estatus, ibídem, desideràtum, júnior...* Alguns d'aquests llatinismes, de caràcter culte, han arribat al català a través de l'anglès: *fòrum, memoràndum, quòrum, referèndum, ítem...*

En alguns casos, al costat d'un cultisme acabat en *-ium* hi ha un mot de forma patrimonial: *aquàrium/aquari, pòdium/podi, simpòsium/simposi...* Ara bé: els diccionaris normatius no recullen les formes **auditòrium* ni **auditorium*, sinó només *auditori*.

Així doncs, cal parar esment a escriure sense accent, per exemple, les formes llatines *curriculum vitae* o *per capita*, però, en canvi, a accentuar la forma adaptada *currículum*.

Accents diacrítics

L'accent diacrític permet distingir alguns mots que tenen la mateixa forma gràfica però un significat diferent. S'escriuen amb accent diacrític els següents monosíl·labs: *bé* (avantatge, satisfacció o patrimoni; adverbí de manera), *déu* (divinitat), *és* (verb *ser*), *mà* (part del cos), *més* (adverbí de quantitat i substantiu), *món* (planeta, la Terra), *pèl* (filament que cobreix la pell), *què* (pronomen interrogatiu, exclamatiu i relatiu precedit de preposició), *sé* (verb *saber*), *sí* (adverbí afirmatiu i substantiu que expressa afirmació), *sòl* (superfície del terreny), *són* (verb *ser*), *té* (verb *tenir*), *ús* (substantiu, acció d'usar) i *vós* (tractament de respecte).

També s'escriuen amb accent diacrític els següents plurals dels mots anteriors: *béns, déus, pèls, síes* i *sòls*. En canvi, els plurals *mans* i *mons* s'escriuen sense diacrític perquè no hi ha possibilitat de confondre'ls amb cap altra forma.

Finalment, no duen diacrític els composts i derivats d'aquests mots: *adeu, adeu-siau, rodamon, repel, a contrapel, entresol, subsol...* No obstant això, es conserva en la majoria de formes que s'escriuen amb guionet (*déu-vos-guard, mà-llarg, més-dient, pèl-llarg, pèl-ras, pèl-roig...*) i en alguns topònims (*Cóll, Jóc, Móra...*).

El verb argüir

En el verb *argüir* hi ha una coincidència de dièresis: d'una banda, hi ha formes d'aquest verb que duen dièresi sobre la *u* de l'arrel verbal per indicar que cal pronunciar la vocal (*argüeixes, argüeixin...*); de l'altra, algunes formes duen dièresi sobre una *i* tònica per indicar que no forma diftong amb la *u* de l'arrel (*ar-gu-ïm, ar-gu-ï-u, ar-gu-ï-en...*).

Les formes que segons les normes d'ortografia haurien de dur dues dièresis (una per indicar que cal pronunciar la *u* i l'altra per indicar que una *i* no forma diftong), mantenen només la dièresi corresponent a la *i*: *argüïm, argüïu, argüïes, argüïres, argüïssis, argüïssin, argüït, argüïdes...* Notem que si la *i* tònica pot dur accent, llavors es manté la dièresi sobre la *u*: *argüïem, argüïeu, argüï, argüïrem, argüïssiu...*

En les formes verbals en què hi ha estalvi de la dièresi (infinitiu, gerundi, futur i condicional), s'escriu la dièresi només sobre la *u*: *argüir, argüiràs, argüirem, argüiria, argüïrien, argüïnt...*

APÒSTROF I GUIONET

Casos especials d'apostrofació de l'article masculí

L'article definit masculí no s'apostrofa:

- Davant paraules començades per *i/u/hi/hu* semivocàliques (formen part d'un diftong creixent): *el ianqui, el ioga...*
- Davant *h* aspirada: *el Halley, el hobby...*

S'ha de tenir una cura especial amb el mot *ió* i derivats, que no formen diftong creixent *i*, per tant, cal apostrofar-los (*l'ió, l'iónic*). Igualment, cal distingir els mots que comencen per *h* aspirada, que corresponen a estrangerismes que no s'han adaptat fonèticament (*el hall, el hòlding...*), dels que comencen per *h* muda, que corresponen a estrangerismes adaptats (*l'handbol, l'hoquei...* i no **el handbol, *el hoquei*).

L'article masculí, en canvi, s'apostrofa davant paraules d'origen estranger que comencen per *s* + consonant: *l'statu quo, l'Stanley...*

Casos especials en què l'article femení no s'apostrofa

- Davant de paraules d'origen estranger que comencen per *s* + consonant: *la schola cantorum, la Stacey...*
- Davant paraules començades per *i/u/hi/hu* semivocàliques (formen part d'un diftong creixent): *la iarda, la hiena...*
- Davant *h* aspirada: *la hawaiana, la hippy, la Hepburn...*

Casos especials en què la preposició de no s'apostrofa

- Davant de paraules d'origen estranger que comencen per *s* + consonant: *de striptease, de statu quo, de Scarlett Johansson...*
- Davant paraules començades per *i/u/hi/hu* semivocàliques (formen part d'un diftong creixent): *de iode, de ioga, de iardes...* (però, *d'ió, d'ionització...*)
- Davant *h* aspirada: *de hall, de Hegel...*

Mots composts amb no

La partícula *no* s'escriu sense guionet quan actua com a adverbi que serveix per negar el sentit del substantiu o adjectiu que ve a continuació. Es tracta d'expressions de creació recent i que sovint duen complements:

- Substantius: *la no compareixença (a la convocatòria), la no convertibilitat (del dòlar), tractat de no proliferació nuclear...*
- Adjectius i adjectius substantivats: *els no fumadors, els no residents, un substantiu no comptable, l'organització no governamental, la comunicació no verbal...*

D'altra banda, *no* actua com a prefix i s'escriu amb guionet si precedeix un substantiu, un adjectiu o un adjectiu substantivat per formar mots composts amb un grau alt de lexicalització; és a dir, quan es fa referència a un concepte fixat, més enllà de la simple negació dels elements que venen a continuació. Aquests mots solen pertànyer a llenguatges d'especialitat:

- Substantius: *el pacte de no-agressió, el no-alineament, el principi de no-intervenció, el no-res, la no-violència, la prosa de no-ficció...*
- Adjectius i adjectius substantivats: *l'art no-figuratiu, els països no-alineats, les nacions no-bel·ligerants, els no-violents, els no-creients, els no-angloparlants...*

Mots derivats per prefixació per designar càrrecs i professions

Hi ha nombroses denominacions que es refereixen a càrrecs o professions que són mots derivats fent servir els prefixos *ex-*, *sots-*, *sub-* i *vice-*. Aquestes expressions s'escriuen, en general, sense guionet.

Ara bé, la normativa ortogràfica actual no és gens senzilla. Així, es prescriu que determinades denominacions s'escriuen juntes (*exalcaldessa*, i no **ex-alcaldessa*), mentre que en d'altres, el prefix inicial se separa amb un espai de l'element següent (*ex primera ministra*, *vice tinent d'alcalde...* i no **exprimera ministra*, **vicetinent d'alcalde...*), segons si es tracta d'una *expressió lexicalitzada* o no, d'acord amb la distinció que en fa l'Institut d'Estudis Catalans.

- a) En les expressions no lexicalitzades, com ara les següents (que són les majoritàries), el prefix s'escriu sense guionet i sense espai (és a dir, junt amb l'element següent):

Prefix	Càrrec o professió	Derivat per prefixació
<i>ex-</i>	<i>consellera en cap</i> <i>director general</i> <i>secretari general</i>	<i>exconsellera en cap</i> <i>exdirector general</i> <i>exsecretari general</i>
<i>sots-</i>	<i>inspectora d'imposts</i> <i>inspector general</i>	<i>sotsinspectora d'imposts</i> <i>sotsinspector general</i>
<i>sub-</i>	<i>director general</i>	<i>subdirector general</i>
<i>vice-</i>	<i>presidenta primera del Parlament</i>	<i>vicepresidenta primera del Parlament</i>

- b) En canvi, s'escriuen separades per un espai les expressions lexicalitzades, com ara aquestes (són casos menys habituals o menys nombrosos):

Prefix	Càrrec o professió	Derivat per prefixació
<i>ex-</i>	<i>primera ministra</i> <i>primera dama</i>	<i>ex primera ministra</i> <i>ex primera dama</i>
<i>vice-</i>	<i>primera ministra</i> <i>primera dama</i> <i>tingent d'alcalde</i>	<i>vice primera ministra</i> <i>vice primera dama</i> <i>vice tinent d'alcalde</i>

Finalment, val a dir que per a determinades formes, l'IEC indica que és acceptable l'escriptura amb guionet per evitar confusions de paraules o bé lectures estranyes; seria el cas de denominacions de càrrecs com ara *co rector* (per no confondre amb *corrector*) o *ex xa de Pèrsia* (per facilitar la lectura i la pronúncia).

L'ús del guionet en els estrangerismes

Els estrangerismes no adaptats

Els mots composts que són estrangerismes (manlleus) no adaptats, se solen escriure:

- Amb guionet, si en la llengua d'origen duen guionet o s'hi escriuen separats: *au-pair*, *best-seller*, *chaise-longue*, *dalai-lama*, *foie-gras*, *music-hall*, *plum-cake*, *rock-and-roll...*
- Sense guionet, si en la llengua d'origen s'escriuen units: *bypass*, *cowboy*, *copyright*, *leitmotiv*, *mezzosoprano*, *playback*, *skinhead*, *striptease*, *topless...*

Els estrangerismes adaptats

Hi ha una sèrie d'estrangerismes no adaptats que cal escriure sense guionet: *agnusdei, discjòquei, exlibris, exvot, gintònic, troleibús, vademècum, videocasset...*

Les expressions llatines

Les expressions llatines pròpies del llenguatge religiós, jurídic i acadèmic s'escriuen sense guionet entre els elements que les componen: *alter ego, delirium tremens, honoris causa, rara avis, statu quo, sui generis, grosso modo, ipso facto, strictu senso...*

CONSONANTS OCLUSIVES

Consonants oclusives finals

Hi ha algunes excepcions a les normes generals de l'escriptura de les oclusives a final de paraula que cal conèixer.

- Rere vocal o diftong tònic, s'escriuen:
 - ✓ Amb **-b**: *aljub, baobab, club, efeb, esnob, mihrab, tub, web, zub-zub...*, i noms propis com *Job, Jacob, Carib...*
 - ✓ Amb **-d**: *alcaid, aldehyd, apartheid, almud, farad, fluid, gihad, iod, ozalid, quid...*, i els noms propis *Alfred, Bagdad, Belgrad, Recared, Talmud, Txad...*
 - ✓ Amb **-g**: *bulldog, estrateg, mag, tuareg, zig-zag...*, els mots acabats en **-agog** (*demagog...*) i el nom propi *Hug*.
- Rere vocal àtona o consonant, s'escriuen:
 - ✓ Amb **-c**, moltes paraules planes acabades en **-ec/ic** (*espàrrec, feréstec, préssec, rònec, llòbrec, tràfec, aràbic, fàstic...*), a pesar que en els derivats aparegui **-g-** (*esparreguera, atrafegats, fatigujar...*).
 - ✓ Amb **-d**, els mots *baiard, baluard, bard, estendard, nard, lleopard...*

Grups consonàntics amb oclusives enmig de mot

S'ha de parar esment a un seguit de grups consonàntics enmig de paraula que inclouen consonants oclusives.

- Amb **p/b**: *abduir, abjecte, absis; absces, abscissa; cabdal, cabdell; objurgar, obnubilar, obsolet, obturador; subrogar, subscriure; capçal apnea, hipnosi; àpside, copsar, el·lipse; èpsilon, ípsilon; aptitud, captiu, críptic, dípter, escriptura, òptim, òptic, voluptuós...*
- Amb **t/d**: *addenda, addició, adduir, adjuar, adlàter, admonició, adscriure, advenir; atlàntic, atleta, atmosfera...*
- Amb **c/g**: *accèssit, bisecció, còccix, equinocci, succedani; anècdota, sinècdoque; dracma, francmaçó; acne, aracnoide, pirotècni; fúcsia, facsímil, sacsar; anorèctic, cataracta, invicte, elèctric, ictiologia, jactar-se; èczema; amígdala, magdalena, maragda; astigmatisme, diafragma, dogma, enigma, pigmeu; agnòstic, cigne, ignífug, regne, sagnar...*

A banda d'aquests grups enmig de paraula, hi ha un nombre reduït de mots que comencen amb el grup **pt-**: *pterodàctil, pteridòfits, ptolomeic...*

Duplicació de consonants

Cal parar esment a les paraules que dupliquen algunes oclusives, com ara *accepció, addicció, succint; additiu, addenda, jiddisch; suggerir, suggeriment, appoggiatura; attrezzo, watt...*

El grup -tll-/-tl-

En el català de les Balears, alguns mots patrimonials amb el grup *-tll-* es pronuncien i s'escriuen amb *-tl-*. Així, el DIEC recull dobles formes com ara *ametla/ametlla, batle/batlle, espatla/espatlla, guatla/guatlla, motle/motlle, respatler/respatller, revetla/revetlla, vetlar/vetllar...*

Paraules que acaben en t/d, c/g o p/b segons el significat

Hi ha paraules que tenen un significat o un altre segons la grafia final: *bòlit/bòlid, cup/cub, fastig/fàstic, groc/grog, rec/reg, reverent/reverend...*

Algunes parelles estan formades per un gerundi i per un substantiu que prové del participi de present llatí: *confirmant* (gerundi del verb *confirmar*) / *confirmand* ('persona que ha de rebre el sagrament de la confirmació), *doctorant* (gerundi del verb *doctorar*) / *doctorand* ('persona que prepara o defensa una tesi doctoral')...

Paraules que s'escriuen amb k

En català, s'escriuen amb *k* alguns manlleus que mantenen la grafia originària, com ara:

- Manlleus d'origen divers: *eureka, folklore, karité, kèntia...*
- Manlleus del japonès: *haikai, haiku, judoka, karate...*
- Manlleus del grec: *kappa, koiné...*

També s'escriuen amb *k* alguns noms de lloc i gentilicis (*Frankfurt, Kazakhstan, Kenya, Pakistan, Turkmenistan; dakota, kenyà, khàzar, khmer, pakistanès...*), i adjectius o noms d'origen antroponímic i relacionats amb la història (*kàiser, khan, kafkià, kantià, keplerià, keynesià, Parkinson, shakespearià...*).

Els mots formats amb el prefix *quilo-* admeten dues formes: *kilogram/quilogram, kilolitre/quilolitre, kilòmetre/quilòmetre, kilowatt/quilowatt...*

CONSONANTS NASALS

Ortografia de les nasals m i n en casos que presenten dificultat

S'escriu *m*:

- En les paraules *comdor, comsevilla, domtar, ensems, femta, imam, zumzeig, zumzejar...* (i derivades: *domtable, zumzejar...*).
- Davant *f* en mots com *amfibi, nimfa, paranimf, trumfa, xamfrà, èmfasi, emfisema, emfiteusi* (i derivades: *emfatitzar* o *emfasitzar, emfitèutic...*).
- En els noms de lloc i de persona *Memfis, Betlem, Jerusalem, Kremlin, Samsó...*
- En els estrangerismes com *hàmster, tramvia, tramviaire, triumvir, duumvir...*

S'escriu *mn*:

- En els mots *autumne, damnar, ensomni, gimnàs, indemne, indemnitzar, insomne, òmnibus, somnàmbul...*, i en el nom propi *Agamèmnon*.

S'escriu *n*:

- En les paraules *confort, enfarfec, fanfarró, fanfàrria...*
- En els topònims *Canberra* i *Istanbul*.
- En les paraules amb el prefix *trans-* (*transcórrer, transmissió, transvasar, transsiberià...*); cal anar alerta amb mots com *trascolar, trasplantar, traspuar* o *trastornar*, que s'escriuen sense *n*.

Les nasals en paraules compostes i derivades

Algunes paraules compostes i derivades mantenen sense canvis les nasals que contenen. Així, s'escriu *benmereixent, benparlat, granment, maltempsada...*

D'altra banda, per escriure correctament les nasals en paraules compostes cal tenir en compte els prefixos cultes d'origen grecollatí com *amni(o)-* (*amniocentesi...*), *circum-* (*circumferència, circumdant...*), *gimn(o)-* (*gimnosperm...*), *mnemo-* (*mnemotècnic...*), *omni-* (*omnívor...*), *pneum(o)-* (*pneumàtic...*) o *pan-* (*panmíctic, panpsiquisme...*).

Els grups –mpc–, –mpt– i –mps–

Per raons etimològiques, en català hi ha paraules de caràcter culte que presenten els grups –mpt– i –mpc–. Cal tenir en compte, però, que la consonant oclusiva (p) no es pronuncia en aquests grups consonàntics:

- Les paraules acabades en –sumpte i –sumpció: *assumpte, assumpció, presumpte, presumpció, transsumpte...*
- Les paraules *compte, comptable, exempt, exempció, peremptori, prompte, redemptor, símptoma, sumptuós, temptar, atemptar, temptejar...*

Amb el grup –mps–, cal recordar els mots *eclàmpsia* i *palimpsest*, de caràcter culte, emprades en àmbits específics.

La geminació de grups de nasals

S'escriu *mm*:

- En els mots *comminar, emmenar, emmental, gamma, gemma, primmirat, summe, summa, súmmum...*
- En els noms propis i de lloc *Amman, Emma, Emmanuel, Gemma...*

S'escriu *nn*:

- En els mots *annals, annex, bipinnat, blennorràgia, cànnabis, enneasil·lab, frontennis, estannat, mannà, perenne, sunnita, tànnic, tennis (o tenis)...*
- En els estrangerismes *chardonnay, henna, hosanna, sunna...*
- En el sufixos –enni i –ennal amb noms i adjectius referits a conjunt d'anys o a durada temporal: *bienni, decenni, mil·lenni, trienni; biennal, triennal, pluriennal...*
- En els noms propis *Anna, Marianna, Anníbal, Susanna...*

CONSONANTS FRICATIVES I AFRICADES PALATALS

Els dígrafs tx, tg i tj a l'interior de paraula

A l'interior de paraula, s'escriu:

- el so africacat palatal sord [tʃ] amb la grafia *tx*: *atxim, xitxarel·lo...*
- el so africacat palatal sonor [dʒ] amb les grafies:
 - ✓ *tg* (davant *e, i*): *aritger, ferotgia...*
 - ✓ *tj* (davant *a, o, u*): *estatjar, fetjut...*

En algunes paraules, però, aquest so sonor s'escriu amb *dj*: *adjacent, adjunt...*

La terminació -tjar

S'escriuen amb el dígraf *tj* els verbs acabats en *-tjar* i els mots de la mateixa família: *petjar > petjada, calitja > encalitjar...*

Cal tenir en compte que els infinitius acabats en *-ejar* (*fullejar, passejar...*), sense el dígraf *tj*, en la majoria del domini lingüístic es pronuncien amb so fricatiu [ʒ], tot i que en els parlars baleàrics la pronúncia sigui africada [dʒ].

A més, cal recordar que, en català balear, els verbs amb la terminació *-tjar* mantenen la grafia del radical en la primera persona del singular del present d'indicatiu (*esmitjar > jo esmitj...*). En canvi, els verbs que tenen en l'infinitiu una *j* intervocàlica adopten en aquest temps verbal la grafia *ig* (*festejar > jo festeig...*).

Les terminacions -atge i -etge

S'escriuen amb els dígrafs *tg* i *tj* les terminacions *-atge* i *-etge* i els derivats dels mots que tenen aquestes terminacions: *avantatge > avantatjós, setge > assetjar...* En canvi, d'*imatge* deriven *imaginar* i *imaginació*, escrits només amb *g* perquè són derivats cultes.

El sufix *-atge* serveix per formar derivats que indiquen, en general, activitat o procés (*aprenent > aprenentatge...*). Més concretament, el sufix *-atge* s'ha especialitzat en català per formar substantius que indiquen operacions tècniques, amb sentit d'acció (*buidatge, decapatge...*). No és genuí usar el sufix *-at* en aquests casos (**asfaltat / asfaltatge*) perquè no indica procés, sinó efecte o resultat d'alguna cosa (*calat, certificat...*).

El dígraf tx a principi de paraula

Hi ha algunes paraules que comencen amb el so africacat palatal sord i s'escriuen amb *tx* inicial. Es tracta de paraules procedents d'altres llengües (*txapela, txec...*) o d'onomatopeies (*txa-txa-txa...*).

Paraules amb j davant e o i

Tot i que, per norma general, el so fricatiu sonor s'escriu *g* davant les vocals *e* i *i*, hi ha alguns mots que s'escriuen amb *j*. Alguns d'aquests mots són: *jeep, jeure, jeroglífic, Jeroni, Jericó...*

FRICATIVES ALVEOLARS

Paraules amb essa sorda [s]

Cal dominar l'escriptura del so de essa sorda en paraules que presenten dificultat o dubte, com ara les de l'exercici anterior i les que s'exposen a la taula.

Amb s	Amb ss	Amb ç	Amb sc	Amb xc
<i>agràs,</i> <i>arcabús,</i> <i>asteca,</i> <i>barnús,</i> <i>borseguí,</i> <i>cafís, capatàs,</i> <i>cartipàs,</i> <i>corser, orsa,</i> <i>pinsà, sedàs,</i> <i>sotsobrar,</i> <i>tramús...</i> I noms de lloc com <i>Cadís,</i> <i>Còrsega...</i>	<i>arrebossar,</i> <i>assut, camussa,</i> <i>discussió,</i> <i>dissertar,</i> <i>dissoldre,</i> <i>estrassa,</i> <i>massapà, hissar,</i> <i>rossí...</i>	<i>agençar, arboç,</i> <i>arç, calç, capçal,</i> <i>eriçó, escapçar,</i> <i>escorça,</i> <i>esmerçar, estruç,</i> <i>falç, glaç, jaç,</i> <i>llenç, lluç, maça,</i> <i>puça, unça...</i> I noms de lloc com <i>Moçambic,</i> <i>Niça,</i> <i>Veneçuela...</i>	<i>abscés, asceta,</i> <i>cognoscible,</i> <i>crescendo,</i> <i>discernir,</i> <i>fascinar..., i els mots acabats en -scent i -scència (consciència, conscient...)</i>	<i>excel·lir, excels,</i> <i>excés,</i> <i>excipient,</i> <i>excisió,</i> <i>excitro...</i>

Per norma general, la lletra s no es duplica en el segon element dels derivats i composts per prefixació (*a*simetria, *con*tra*s*enya, *entre*sol, *pre*socràtic, *dino*sau*r*e...), de la composició culta (*hetero*sexual, *morfo*sintaxi, *psico*somàtic...), ni dels composts formats per dos adjectius (*anglo*saxó, *germano*soviètic...).

Ara bé, cal tenir en compte els prefixos i els mots de la taula següent, en què hi ha duplicació (ss):

a- (sense valor negatiu)	des- i dis-(negatiu)	pre-	pro-	re-
<i>assaltar,</i> <i>assecar,</i> <i>assentar,</i> <i>asseure,</i> <i>assenyalar,</i> <i>assimilar,</i> <i>associar,</i> <i>assolellar,</i> <i>assortir,</i> <i>assuaujar,</i> <i>assuavir...</i>	<i>dessalar, dessagnar,</i> <i>dessecar, dessolar,</i> <i>dessuar, dessus</i> (adv.), <i>dissemblant,</i> <i>dissentir, dissimetria,</i> <i>dissonar, dissort...</i>	<i>pressentir,</i> <i>pressuposar...</i>	<i>prosecució,</i> <i>proseguir...</i>	<i>ressaltar,</i> <i>ressec,</i> <i>resseguir,</i> <i>ressentir-se,</i> <i>ressituat,</i> <i>ressò, ressol,</i> <i>ressopó,</i> <i>ressorgir,</i> <i>ressuscitar</i> (però, <i>resurrecció</i>)...

A aquests, cal afegir-hi altres casos esparsos com *altressí, bissextil, disíl·lab* o *tornassol*.

Paraules amb essa sonora [z]

Cal parar esment als mots que s'han de pronunciar amb essa sonora i presenten dificultat per la relativa poca freqüència d'ús o la interferència del castellà (*trans*atlàntic, *decis*ió, *zoològic*...). La

taula següent en recull alguns casos:

Amb s	Amb z
<p><i>arrasar, basalt, basar, casino, centèsim</i> (i els mots acabats en <i>-èsim: mil·lèsim...</i>), <i>cosac, decisió, desfasar, disenteria, entusiasme, gasa, gasela, mausoleu, misantrop, persuasió, presagi, pusil·lànime, rasa, residu...</i></p> <p>I els noms propis <i>Elisenda, Eusebi, Ignasi, Isidor, Susanna, Tunísia...</i></p>	<p><i>amazona, aranzel, azalea, àzim, benzè, bizantí, bulldòzer, brunzir, enzim, kamikaze, magazín, ozó, polze, puzle, salze, topazi, zel, zenit, zinc, zitzània...</i></p> <p>I els noms propis <i>Alzira, Ezequiel, Uzbekistan...</i></p>

Pel que fa a les terminacions de mots cultes:

- S'escriuen amb *s* les paraules acabades en *-si*: *albuminosi, apoteosi, catarsi, enuresi, halitosi, osteoporosi...*
- S'escriuen amb *z* els mots creats amb les formes prefixades *esquizo-*, *piezo-* i *rizo-*, i les formes sufixades *-zoic*, *-zoide* i *-zou*: *esquizogènesi, piezòmetre, rizòfag, paleozoic, esquizoide, protozou...*

Finalment, cal esmentar el sufix formador de verbs *-itzar* (*anatematitzar, caramel·litzar, desamortitzar, gramaticalitzar, pol·linitzar...*), que inclou el so africacat alveolar sonor [dz], representat amb el dígraf *tz*, com en els mots *assutzena, atzabeja, atzar, botzina, dotze, etzibar, gatzara, hertz...*

ELA GEMINADA

La ela geminada

El dígraf *l·l* és la representació del so lateral alveolar [l] geminat.

A principi de paraula, s'escriu *ela geminada* en els casos següents:

- Quan el radical comença per *ela* i va precedit d'algun dels prefixos següents:
 - al-*: *al·leluia, al·latiu, al·liaci...*
 - col-*: *col·lagen, col·luvial, col·ligar...*
 - il-*: *il·lús, il·latiu, il·lític...*
 - sil-*: *sil·logisme, síl·laba, sil·lepsi...*
- Quan la paraula comença per algun d'aquests formants cultes (d'origen grec o llatí):
 - al·lo-*: *al·lomorf, al·lotropia, al·lofonia...*
 - cal·li-*: *cal·ligrama, cal·lígraf, cal·lionímids...*
 - gal·l(o)-*: *gal·lès, gal·loromà, gal·li...*
 - fil·l(o)-*: *fil·lidi, fil·loxera, fil·loide...*
 - mil·l(i)-*: *mil·lenni, mil·liar, mil·lerita...*
- Quan la paraula comença amb les formes prefixades *anguil·li-* (*anguil·liforme...*), *coral·li-* (*coral·lífer...*) i *fel·lo-* (*fel·loderma...*).
- Quan la paraula comença per *isal·lo-*: *isal·lohipsa, isal·loterma, isal·lopotencial...*

A final de paraula, s'escriuen amb *ela geminada* les terminacions següents:

- el·la(r)*: *salmonel·la, flagel·lar...*
- il·la(r)*: *papil·la, maxil·lar...*
- el·lo*: *borratxel·lo, xarel·lo...*
- fil·làcies*: *cariofil·làcies, hidروفil·làcies...*
- fil·le*: *antofil·le, hipsofil·le...*

També duen *ela geminada*:

- Els derivats cultes emparentats amb mots populars que s'escriuen amb *ll*: *cabell > capil·lar, cristall > cristal·lí...*
- Els derivats dels radicals acabats en *l*: *caramel > caramel·litzar, estel > constel·lació...*
- Paraules com *ampul·la, propel·lir, mol·lificar, ral·li...*
- Els noms propis *Al·là, Avel·lí, Cal·límac, Domotil·la, Fal·lopi, Priscil·la* i *Marcel·la*, entre d'altres.

GRAFIES B I V
Mots cultes que trenquen la regularitat ortogràfica

Com sol ocórrer en la fixació ortogràfica, en l'ortografia de la *b* i la *v* hi ha un bon grup de paraules cultes que s'escriuen de manera diferent respecte del mot primitiu patrimonial amb què tenen relació:

<i>Mot primitiu</i>	<i>Derivat</i>	<i>Cultisme o pseudoderivat</i>
<i>avet</i>	<i>avetar</i>	<i>abietàcies</i>
<i>avortar</i>	<i>avortament</i>	<i>abortiu, aborció</i>
<i>berbena</i>	--	<i>verbenàcies</i>
<i>berruga</i>	<i>aberrugat, berrugós...</i>	<i>verrucària, verrucós...</i>
<i>cervell</i>	<i>cervellet, cervellera</i>	<i>cerebel, cerebral</i>
<i>corb</i>	<i>corba, corbar, encorbar...</i>	<i>curvatura, curvilini</i>
<i>corb</i>	<i>corbera, corbató</i>	<i>còrvids</i>
<i>deure</i>	<i>devia, devent...</i>	<i>dèbit, debitori</i>
<i>escriure</i>	<i>escrivà, escrivent</i>	<i>escriba</i>
<i>fava</i>	<i>favera</i>	<i>fabàcia</i>
<i>hibern</i>	<i>hibernar, hivernacle, hivernal</i>	<i>hibernar, hibernació...</i>
<i>noure</i>	<i>moviola, inamovible</i>	<i>mobilitzar, mòbil...</i>
<i>nuvi, núvia</i>	<i>nuvial, nuviatge</i>	<i>núbil, nubilitat</i>
<i>núvol</i>	<i>nuvolositat, ennuvolat, nuvolós...</i>	<i>nebulós, nebulitzador, nebulositat...</i>
<i>provar</i>	<i>proveta, provatura...</i>	<i>probatori, probabilitat...</i>

Paraules amb ortografia diferent en altres llengües

Cal anar amb compte amb els mots que en català s'escriuen de manera diferent respecte a altres llengües romàniques, com ara els de la taula següent:

<i>S'escriuen amb b</i>	<i>S'escriuen amb v</i>
<i>beina, bivac, bolcar, debanar, rebentar, riba, saba, trobador, mòbil...</i> I els noms propis <i>Àlaba, Biscaia, Sèrbia...</i>	<i>almívar, arravatar, arrova o rova, bava, caravel·la, cascavell, covard, endívia, envestir, esvelt, fava, gavatx, gleva, javelina, prevere, raval, rave, rivet, sèver, servera, sivella, taverna, travar, trèvol, vernís, voltor...</i> I els noms propis <i>Anvers, Còrdova, Esteve, l'Havana, Savoia, Vesuvi, Vaquèira, Vladímir...</i>

A més, hi ha mots en què s'admeten les dues grafies: *boleiar* i *voleiar* ('llançar algú o alguna cosa a l'aire fent voltes'), *bitxo* i *vitxo* ('varietat de pebre coent'), *bolei*, *boleia* i *volea* ('cop que es dona a una pilota o a alguna altra cosa')...

Mots amb les grafies b o v que cal distingir

Hi ha paraules de significat diferent que només es distingeixen en l'escriptura perquè contenen *b* o *v*. En els parlars en què es confonen el so de la *b* (bilabial, com *bona*, *abella*...) i el so de la *v* (labiodental, com *vi*, *avisar*...), aquests mots esdevenen *homòfons* (es pronuncien de la mateixa manera): *beure* [b] / *veure* [v].

En canvi, a les Illes Balears i al País Valencià, les grafies *b* i *v* es pronuncien de manera diferent (*baca* [b] / *vaca* [v]). De fet, en els parlars d'aquestes zones, es considera una incorrecció fonètica no distingir la *b* de la *v* en qualsevol registre (formal o informal).

En aquesta taula es recullen alguns d'aquests casos. Fixau-vos-hi:

<i>S'escriuen amb b</i>	<i>S'escriuen amb v</i>
<i>abís</i> ('abisme', 'infern')	<i>avis</i> ('advertència')
<i>ban</i> ('edicte')	<i>van</i> ('del verb <i>anar</i> ')
<i>bacil·lar</i> ('relatiu als bacils')	<i>vacil·lar</i> ('tremolar', 'dubtar')
<i>bamba</i> ('bombolla', 'butllofa')	<i>vamba</i> ('sabatilla per fer esport')
<i>banal</i> ('sense interès')	<i>venal</i> ('que es pot adquirir')
<i>bident</i> ('de dues dents o pues')	<i>vident</i> ('profeta, endeví')
<i>bisó</i> ('tipus d'animal bòvid')	<i>visó</i> ('petit mamífer carnívor')
<i>bel</i> ('crit de bestiar oví')	<i>vel</i> ('tros de tela per tapar-se')
<i>baga</i> ('nus')	<i>vaga</i> ('aturada del treball')
<i>beta</i> ('lletra grega', 'embarcació')	<i>veta</i> ('teixit en forma de cinta')
<i>hibernar</i> ('estar en inactivitat hivernal')	<i>hivernar</i> ('passar l'hivern en un lloc')
<i>roba</i> ('tela')	<i>rova</i> ('mesura de pes', 'símbol')
<i>probable</i> ('probabilitat')	<i>provable</i> ('que pot ser provat')
<i>balisa</i> ('senyal')	<i>valisa</i> ('maleta', 'correu')
<i>boga</i> o <i>bova</i> ('planta', 'peix')	<i>voga</i> ('acció de remar')
<i>bogar</i> ('adobar, femar')	<i>vogar</i> ('remar', 'brandar')
<i>sabí</i> , <i>sabina</i> ('poble antic d'Itàlia')	<i>savina</i> ('arbre del gènere <i>Juniperus</i>)...
<i>Sabina</i> ('nom de dona')...	

GRAFIA H

La grafia h

En català la grafia *h* és generalment muda i només té valor etimològic. Es conserva en alguns mots provinents del llatí (*habilitar, hereu...*), del grec (*hecatombe, heterodox...*) o d'altres llengües (*harem, hotel...*). En llatí representava un so aspirat, que llengües com l'anglès i l'alemany també conserven actualment.

La *h* etimològica es va perdre des d'antic en moltes paraules (HORDEU > *ordi*, HASTA > *asta...*). El grup consonàntic del llatí clàssic *ph* ha derivat a *f* (*filosofia...*) o a *p* (*Josep...*); en canvi, la *h* ha desaparegut en els grups *th* (*tesaurus, Ester...*), *ch* (*còlera...*) i *rh* (*ritme...*).

Pel que fa a la *h* tradicional no etimològica, perviu en cognoms com *Folch, March, Bosch...*

En noms propis no adaptats i en les paraules que en deriven, la *h* pot conservar la pronúncia de la llengua d'origen: *Bach, Hamlet, Hegel* (*hegelià*), *Hitler* (*hitlerià*), *Hong Kong...* També es pronuncia la *h* de manera aspirada en algunes onomatopeies (*ha, ha; ehem...*) i en manlleus com *hip-hop, harakiri...*

S'escriuen amb *h* les paraules que comencen amb diferents formes prefixades provinents del llatí o del grec: *hagio-* (*hagiògraf...*), *hemato-* (*hematòleg...*), *hendeca-* (*hendecasil·lab...*), *hepta-* o *hept-* (*heptaedre...*), *higro-* (*higròfil...*), *homi-* (*homicida...*)

També cal recordar que s'escriuen amb *h* inicial paraules com *haima, hàlit, halogen, hamburguès, heli, herald, hermetisme, hindú, histriònic, holocè, hormona, hugonot, hulla...*

Entre d'altres, s'escriu *h* intercalada en mots com *almohade, anhel, anhidrita, apartheid, bohemí, clorhidrat, exhumar, goethita...*

CONSONANT ALVEOLAR VIBRANT

La consonant alveolar vibrant

Generalment, el so alveolar vibrant s'escriu amb una sola *r* en les paraules compostes amb prefixos i formes prefixades: *autoretrat, ultraràpid, multiracial, bielorús, suprarenal...*

Casos especials

- S'escriuen amb *rr*:

- Els derivats presos d'una altra llengua, principalment del llatí: *birrem, corrompre, derramar, derrocar, derrotar, prerrogativa, prorrompre, virrei...*
- El mot *erradicar* i els seus derivats (*erradicació...*), paraules compostes preses d'altres llengües (com *aiguarràs, bancarrota, xafarranxo...*) i els mots composts provinents de locucions *anorrear* i *arreveure*.
- Els mots formats amb els prefixos *a-* (tant amb sentit privatiu com formador de verbs), *cor-* (variant de *co-*) i *ir-* (variant de *in-*): *arrítmia, arraconar...; correferent, correligionari...; irracional, irregular...*
- Els mots composts amb els elements cultes següents:

raqui(o)– ('columna vertebral'): *cefalorraquidi, intrarraquidi...*

rin(o)– ('nas'): *otorrinolaringòleg...*

riz(o)– ('arrel'): *micorriza...*

-rràgia ('vessament'): *hemorràgia, otorràgia...*

-rrea ('flux'): *diarrea, seborrea...*

-rrinc ('trompa'): *ornitorrinc...*

-rroide: *hemorroide, limforroide...*

- S'escriuen amb *r*:

- Els composts cultes o formats a la manera culta: *bilirubina, fotoresistència, neorealisme, radioreceptor...*
- Els mots composts amb guionet: *penja-robres, pit-roig, Font-romeu...*

GRAFIA W

La grafia w

Hi ha mots estrangers, i els seus derivats, que conserven la grafia *w* originària (*edelweiss, darwinià, kiwi, watt, wolfram, whisky, taiwanès...*). També es manté la grafia *w* en noms propis, tant topònims com antropònims, d'origen estranger: *Darwin, Wagner, Washington, Wellington...*

En altres mots, s'ha adaptat la grafia: *vamba, vàter, Venceslau, sandvitx...*